

Milica JAKÓBIEC-SEMKOWOWA*

STEFAN MITROV LJUBIŠA I NJEGOV RODNI KRAJ U POLJSKIM OČIMA

Sažetak: Pitanje recepcije dela Stefana Mitrova Ljubiše u Poljskoj pokazano je u širem kontekstu poljsko-jugoslovenskih veza krajem XIX veka. S ove perspektive gledajući, nije čudno da su se prvi prevodi pojavili tek u drugoj polovini XX veka. Međutim, informacije o piscu našle su se mnogo ranije u poljskim istorijama južno-slovenskih književnosti. Mnogo više interesovanja izazivala je Crna Gora koju su u drugoj polovini XIX veka posećivali Poljaci. Analiza putopisa i uspomena (naročito Ljubišinog rodnog kraja) istaknutog istoričara A. Jablonovskog, sveštenika M. Čerminskog i J. Badenija, pesnika i slovenofila R. Zmorskog, bečkog službenika J. Stadnickog pokazuje njihovo interesovanje za istoriju i etnografiju. Zajedničko je takođe oduševljenje prirodom i spoljašnom lepotom ljudi. Najviše poštovanje izaziva rodoljublje Crnogoraca.

Ključne reči: *recepcija, putopisi, istorija, priroda, etnografija, rodoljublje*

Naslov referata sugeriše da će njegov predmet biti ne samo recepcija dela Stefana Mitrova Ljubiše u Poljskoj, već i širi kontekst: slika Crne Gore u poljskim putopisnim relacijama druge polovine XIX veka. Tokom proslave stote godišnjice beogradske polonistike (1996) postavila sam pitanje: *Šta su Poljaci pre sto godina znali o srpskoj književnosti?*¹ Odgovor je bio razočaravajući jer je ovo znanje bilo više nego skromno i svodilo se, pre svega, na popularnost narodnih pesama koje su bile rado i često prevedene na talasu romantičarske fascinacije folklorom i učvršćavanja pojma slovenske uzajamnosti. Prvi, na poljskom jeziku,

* Prof. dr Milica Jakóbiec-Semkowowa, Wroclavski univerzitet, Poljska

¹ М. Якубџец-Семкова, „Шта су Пољаци пре сто година знали о српској књижевности?“ [u:] *Сто година йолонистике у Срдији*. Зборник радова, Београд, 1996, с. 169–175.

kratak pregled srpske književnosti bio je štampan već 1853.² To je bio u stvari detaljan sadržaj knjižice Jovana Ristića, objavljene na nemačkom 1852,³ u kojoj Ljubiša očigledno nije mogao biti pomenut. Tri kratke beleške o crnogorskoj književnosti pojavljuju se u poljskim časopisima tek krajem XIX i početkom XX veka⁴. Za autore je najinteresantnije to što se predstavnici vladajuće dinastije Petrović bave literaturom.

Ljubišino ime je pomenuto prvi put tek u etnološkoj studiji Stanislava Ćišeuskog iz 1900. godine, među drugim izvorima znanja o narodnim običajima⁵. Prva kratka karakteristika Ljubišinog književnog opusa našla se u četvrtom tomu monumentalne svetske književnosti u redakciji Stanislava Lama (1933). Poglavlje „Literatura serbsko-chorwacka“ je pripremio nemački slavista Gerhard Gezeman koji u Ljubišininim pripovetkama najviše ceni opise „prirodne lepote... južnog dela Dalmacije“ a samog autora, predstavnika folklorno-romantičkog načina pripovedanja, smatra za „vernog sekretara drugog velikog pesnika — partiarhalnog naroda“⁶. Sledeća kratka notica potiče iz 1934. godine. U časopisu *Przeгляд Polsko-Jugosłowiański* autor potpisan samo skraćenicom „G.“ informiše o proslavi stote godišnjice Ljubišinog rođenja koju je organizovalo Udruženje Bokelja. Ovu informaciju prati beleška o piscu kojeg sunarodnici tretiraju kao „Njegoša u prozi“, a takođe informacija da je njegova zasluga bila uvođenje srpskohrvatskog jezika kao službenog u Dalmaciji⁷.

U posleratnom kratkom pregledu književnosti Južnih Slovena (Lublin 1947) Stefan Mitrov Ljubiša je predstavljen prvo kao prevodilac italijanske književnosti, a posle kao autor romana (!) nastalih pod italijanskim uticajem. Međutim, sadržaj ovih dela, piše Stanislav Papjerkovski, potpuno je originalan jer autor je pokazao život naroda u Dalmaciji i Crnoj Gori. Papjerkovski piše da je Ljubiša bio u stvari romantičar iz Vukove škole, čak je bio u kontaktu s Vukom, ali „snaga vernih slika

² [Zmorski R.] *Krótki rys nowego piśmiennictwa serbskiego podług Jana Risticza przez Romana Zamarskiego*. „Biblioteka Warszawska“, 1853, t. 2, c. 197–208.

³ Up. M. Якуђеџ-Семкова, „Шта су Пољаци“, c. 172.

⁴ *Op. cit.*, s. 173.

⁵ Upor. K. Wrocławski, M. Bogusławska, M. Kryska, N. Różycki, *Polska i Czarnogóra. Bibliografia. Komentarze*. Warszawa, 2007, s. 61. Dalje će ova knjiga biti kao: Wrocławski, *Czarnogóra...*

⁶ G. Geseman, „Literatura serbsko-chorwacka“ [u:] *Wielka literatura powszechna*. Tom czwarty. *Literatury słowiańskie, literatura bizantyńska i nowogrecka*. Pod red. Stanisława Lama. Warszawa, 1933, s. 646. Svi prevodi iz poljskog M. J. S.

⁷ Wrocławski, *Czarnogóra...*, s. 102–103.

iz narodnog života... čini da je prekursor zdravog realizma⁸. Opširnija beleška o Ljubiši našla se u obimnoj poljskoj antologiji jugoslovenskih pripovedaka iz 1964.⁹ Autor uvoda i prevoda Branislav Ćirlić navodi najvažnije informacije iz Ljubišine biografije. „Nenadmašen kozer i mudar političar“ — primećuje Ćirlić — izrastao je iz romantičarskog duha, a istorijske teme su mu služile do pokazanja savremenih problema njegove Dalmacije. Svesno nadovezivanje do tradicije narodne epike svodi se m. dr. do uspostavljanja familijarnih odnosa sa čitaocem.

Mnogo više informacija o autoru *Skočidjevojke* donosi *Literatura narodów Jugosławii* Antuna Barca, koja je u poljskom prevodu štampana 1969¹⁰. Barac nedvosmisleno ubraja Ljubišu u romantičare, pre svega zbog odnosa prema folkloru i zbog duboke odanosti svome rodnom kraju. Kratke ali iscrpne informacije o Stefanu Mitrovu Ljubiši donosi takođe *Mały słownik pisarzy zachodnio-słowiańskich i południowo-słowiańskich* iz 1973¹¹. Autor notice, Włodzimierz Kot, navodi glavne podatke iz Ljubišine biografije i nabraja sva njegova dela, a u zaključku priznaje visoku vrednost njegove proze i konstatuje da je ona doprinela razvoju srpske realističke proze vezane za seoski život. Ljubišino ime je pomenuto takođe među drugim autorima u informaciji o crnogorskom časopisu *Stvaranje*, koja se našla u nedeljnom časopisu *Argumenty* 1976.¹²

Pripadnost stvaralačkog opusa Ljubiše romantizmu očigledna je za Marjana Jakubjeca, autora istorije književnosti naroda Jugoslavije iz 1991.¹³ Autor obraća pažnju na folklorne izvore Ljubišine proze a takođe visoku vrednost kompozicije i bogatstvo jezika. U opširnoj najnovijoj antologiji južnoslovenskih novela koju je pripremio Branislav Ćirlić, štampanoj

⁸ S. Papierkowski, *Twórczość literacka narodów południowosłowiańskich: Serbów, Chorwatów, Słoweńców i Bułgarów*, Lublin, 1947, s. 59.

⁹ *Antologia noweli jugosłowiańskiej*. Wyboru dokonał i wstępem opatrzył Bronisław Ćirlić. Czytelnik Warszawa, 1964.

¹⁰ A. Barac, *Literatura narodów Jugosławii*. Przełożyła M. Krukowska. Ossolineum 1969, s. 191–193.

¹¹ [WK — Włodzimierz Kot], *Ljubiša Stjepan Mitrov* [u:] *Mały słownik pisarzy zachodnio-słowiańskich i południowo-słowiańskich*. Red. J. Magnuszewski. Warszawa 1973, s. 271–272.

¹² Upor. Wrocławski, *Czarnogóra...*s. 157.

¹³ M. Jakóbiec, *Literatury narodów Jugosławii* [w:] *Dzieje literatur europejskich* pod red. W. Floryana, t. III, cz. 2, s. 217.

2003, našao se takođe *Kanjoš Macedonović* i kratka beleška o piscu koji je koristio narodni način priovedanja („w stylu gawęd ludowych“)¹⁴.

Informacije o Stefanu Mitrovu Ljubiši — iako skromne, ne razlikuju se mnogo po obimu od znanja o drugim jugoslovenskim piscima 19. veka. Izuzetak čine samo poznavanje genija Njegoša (zahvaljujući Mickjevičevim predavanjima u College de France) i rani prevodi Lazarevičevih pripovedaka¹⁵. Nedostatak ranih prevoda može se objasniti ne samo geografskom udaljenošću mesta gde je Ljubiša štampaio svoja dela (Dubrovnik). Bitna je bila takođe jedna od najvećih vrednosti ove proze: regionalizam i specifika područja iz kojeg su pripovetke izrasle. U poljskom krugu čitalaca zainteresovanih za Južne Slovence vladalo je oduševljenje narodnim junačkim pesmama; narodna proza je bila potpuno odsutna u mnogim prevodilačkim ostvarenjima. Na život i kulturu ovih krajeva je bio upućen pogled kroz sočivo herojskog mita. Nije zato ni čudno da se prva translacija Ljubišine pripovetke pojavila u poljskom prevodu tek 1957. U časopisu *Kamena* pomenuti Stanisław Papjerkovski objavio je *Kanjoša Macedonovića*.¹⁶ Tekst je značajno skraćen (propušten je prvi boravak Kanjoša u Veneciji i razgovori oko izbora zamenika, a takođe goraki završetak priče), ali prevod je korektan, a Papjerkovski je pomoću neznatne arhaizacije uspeo da prenese regionalnu obojenost. Ista pripovetka pojavila se još dva puta u antologijama u prevodu Branislava Ćirlića.¹⁷ Prevodi su isti i potpuno adekvatni.

Iako je interesovanje za srpsku, odnosno crnogorsku književnost bilo u Poljskoj vrlo skromno, sama Crna Gora i njena priroda, herojska prošlost, arhaična kultura i običaji bili su predmet poljske pažnje od kraja 18. i početka 19. veka. Mnoge poljske montenegrijana sabrane u bibliografiji *Polska i Czarnogóra*, pripremljenoj pod upravom Kšištofa

¹⁴ [B. Ćirlić, *Noty o autorach u*]: *Nowele i opowiadania południowosłowiańskie. Chrestomatia*. Przygotowali Branko Ćirlić i Elżbieta Ćirlić. T. 1, Warszawa 2003, s. 515.

¹⁵ uporedi: M. Јакубец-Семкова, *Приповетке Лазе Лазаревића у пољским преводачким радионицама*. [u:] „Научни састанак слависта у Вукове дане“. Т. 34/2, Београд 2005, с. 141–150.

¹⁶ Ljubiša Stjepan Mitrov, „Kanosz Macedonović / Kanjoš Makedonović“, prev. Stanisław Papjerkowski [u:] *Kamena*, 1957, br. 21, s. 3 i 6.

¹⁷ Stjepan Mitrov Ljubiša, „Kanosz Macedonović (opowieść pasztrovicka z wieku piętnastego)“, prev.: B. Ćirlić [u:] *Antologia noweli Jugosłowiańskiej*. Wyboru dokonał i wstępem opatrzył Bronisław Ćirlić. Warszawa, 1964, s. 17–29 i Stjepan Mitrov Ljubiša, „Kanjoš Macedonović (Opowieść paštrovicka z wieku piętnastego)“, prev. B. Ćirlić [u:] *Nowele i opowiadania południowosłowiańskie. Chrestomatia*. Przygotowali Branko Ćirlić i Elżbieta Ćirlić. T. 1, Warszawa, 2003, s. 169–177.

Wroclavskog,¹⁸ možemo podeliti na prevode stranih autora i tekstove domaćeg pera, a među njima — putopise. Većina ovih relacija bila je štampana u časopisima u raznim delovima zemlje, podeljene tada između Rusije, Austrije i Nemačke. Za potrebe ovog rada, izabrani su ovde putopisi iz druge polovine XIX veka u kojima se nalaze informacije o Ljubišinom rodnom kraju, ovom malom delu Primorja sa Budvom i Kotorom.¹⁹ Putopis, tretiran kao jasno određeni književni žanr, odnosno detaljan izveštaj s putovanja ili dužeg boravka, daje verodostojnu sliku koja zavisi m. dr. i od subjektivnog doživljaja i od ranije postignutog znanja o cilju puta. Ko su bili ovi putnici? Šta su ranije znali o Crnoj Gori?

U spisku autora srećemo znamenitog istoričara-slavistu Aleksandra Jabłonowskog, pesnika i prevodioca narodnih pesama Romana Zmorskog, sveštenika (Marcin Czermiński, Jan Badeni), bečkog službenika Jana Stadnickog i turistu (Jan Gajewski i J. Jodko). Jabłonowski i Zmorski su dobro poznavali istoriju i jezik krajeva koje su posećivali; slično kao visokoobrazovani sveštenici — jezuiti koji su obilazili po Balkanu rasute skupine katolika²⁰. Svi su oni stigli u Crnu Goru morskim putem²¹ preko Boke Kotorske i prvi njihovi uticaji su bili vezani za lepotu krajolika. Prvi detaljan opis Kotora i njegovih arhitektonskih spomenika, dopunjen istorijskim komentarima i legendama, a takođe obogaćen mnogim sugestivnim slikama, sastavio je u časopisu *Tygodnik Ilustrowany* 1862. pesnik Roman Zmorski.²² Objektivizacija opisa daje mogućnost upoznavanja zemlje, ali skoro uklanja lični odnos prema

¹⁸ [kw, mk] „Komentarz. Montenegriana w publikacjach polskich do 1918 roku.“ [u:] Wrocławski, *Czarnogóra...*, s. 177–180.

¹⁹ Prvi opis Budve potiče iz 1805. Aleksander Sapieha, poljski knez i bliski Napoleonov saradnik, putovao je morem iz Dubrovnika u Grčku. Boreći se sa morskom stihijom njegov brod se zaustavio prvo u Ulcinju, otkud je bežao zbog raznih uhoda i albanskih gusara, a posle je doplovio u Budvu — „možda najgoru luku na svetu“. Potištenost izazvana plovidbom i panoramom visokih ogoljenih stena prati poštovanje hrabrog naroda i njegovog vladike [walecznego narodu i jego arcybiskupa]. A. Sapieha, *Podróże w krajach słowiańskich odbywane*. Wrocław, 1983, s. 248.

²⁰ Marcin Czermiński piše o Kotoru kao poslednjem šancu katolicizma na Jadranskom („ostatnie szańce katolicyzmu“). M. Czermiński, *W Dalmacji i Czarnogórze*, Kraków, 1896, s. 255.

²¹ Zmorski je bio u Crnoj Gori dva puta: 1856. je došao na Cetinje preko Albanije i Skadarskog jezera, a 1862. morskim putem iz Dubrovnika u Kotor.

²² [Zmorski Roman] *Obrazy z Czarnogórza i jego pobrzeży*. „Tygodnik Ilustrowany“, 1862, br. 125, s. 65–66, br. 135, s. 164–166.

predmetu opisa. Međutim, većina poljskih putopisaca vrlo emocionalno reaguje na prirodnu lepotu ovog dela Crne Gore.

Istaknuti istoričar i slavista Aleksander Jabłonowski (1829–1913), od rane mladosti fasciniran Južnim Slovenima,²³ počinje opis Crne Gore (koju je posetio 1876) od stereotipne slike divljeg i nepristupačnog predela („Dzikie, ponure, surowe jest Czarnogórze“)²⁴, ali odmah dalje, sa retkim u njegovim delima pesničkim zanosom piše o kotorskom zalivu kao najlepšem na svetu. U njegovim vodama se, piše, ponosno ogleda mirni Kotor sa bogatom istorijom i „divlji majestat gorskog predela“²⁵. Produžetak putopisa gubi subjektivni karakter, na glas stupa istoričar Jabłonowski. Skoro isto uzbuđenje izaziva Boka Kotorska kod katoličkog sveštenika Marcina Czerminskog. Putujući 1892. parobrodom „Oreste“ duž dalmatinske obale, divi se planinama Dalmacije, Hercegovine i Crne Gore, a Boku upoređuje sa alpskim jezerima i Morskim okom, planinskim jezerom u poljskim Tatrama „podnetim do najvišeg stupnja“²⁶. Drugi poljski sveštenik, Jan Badeni²⁷, zanesen je morem koje se gubi u daljini tokom puta iz Kotora uzbrdo do Cetinja. Pesničkim oduševljenjem prirodom počinje relacija poljskog turista J. Jodka, koji putuje istim putem; štampana je u časopisu *Kraj* („dzikie skały, lazurowa toń, wierzchołki gór niebotycznych, śniegiem pokrytych“)²⁸. Manje ushićenje nalazimo u putopisu Jana Stadnickog koji iako beleži lokalnu egzotiku Boke Kotorske, stene i palme, takođe primećuje gubitak stanovništva i siromaštvo.²⁹ Svi poljski putopisci primećuju neobičnost puta iz Kotora u Cetinje. Zmorski 1962. beleži da je prvi deo puta sređen još za vreme kratkog francuskog boravka u ovoj zemlji menja dalje u potpuno „divlji“. Godine 1875. Gajewski, koji hoće kraćim putem, na iznajmljenom konju, da stigne u Cetinje, piše pre svega o neugodnostima putovanja, o lošem

²³ Upror.: M. Якубџец-Семкова, „Заборављени пријатељ или реч о Александру Јаблоновском.“ [у:] *Прилози за књижевносћ, језик, исћорију и фолклор*. Књ. LXXX, 2014, с. 3–12.

²⁴ A. Jabłonowski, „Z Czarnogórza“ [u:] *Pisma t. V, Słowiańszczyzna Południowa oraz Wołosza i Albania*, Warszawa, 1911, s. 198.

²⁵ *Ibid.*, s. 200.

²⁶ M. Czerminski, *op. cit.*, s. 251.

²⁷ J. Badeni, „W Czarnogórskiej stolicy“ [u:] *Między Słowianami*. Zeszyt 2, Kraków, 1896, s. 115.

²⁸ J. Jodko, „Z Cattaro do Cetynji“. Notatka turysty. *Kraj* (dodatek „Życie i Sztuka“), 1902, br. 4, s. 43.

²⁹ J. Stadnicki, „Pięć dni w Czarnogórze“. *Przegląd Polski*, 1881, g. XVI, s. 31–64.

sedlu i kamenju na drumu.³⁰ Czermiński informiše o broju serpentina (38!)³¹, a Jan Stadnicki o visini od tri hiljade stopa na koju se popeo na konju sa vodičem. Zastrasavajuće provalije beleži Jodko putujući udobno iznajmljenim fijakerom, istovremeno hvaleći izvrsno očuvan put.³²

Svi poljski putnici primećuju promenu uslova putovanja koja nastaje posle prekoračenja austrijsko-crnogorske granice. Badeni pominje primitivizam i oskudnost graničnog prelaza. Jodko detaljno beleži: „na visini 900 metara dva kamena stubca ukopana u zemlju pokazuju granicu između austrijske države i Crne Gore. Nažalost ne samo stubci pokazuju granicu država. Put slično kao u Austriji dobro određen znatno loše je održan.“³³

Tokom daljeg putovanja opis zemlje već nije toliko važan, u prvom planu su ljudi. Skoro svi poljski putopisci su zaneseni lepotom muških lica i stasa. Najopširnije karakterizuje spoljašnji izgled Crnogoraca Aleksander Jabłonowski. Njihova različitost među Slovenima, piše, izazvana je teškim uslovima života, međutim lepota stasa, a naročito lica, čini da „crnogorska lica oba pola pripadaju najlepšim tipovima među južnim Slovenima, a čak i [...] u Evropi“³⁴. Jabłonowski dodaje da se, zbog primitivnih uslova života „mladalačke čiste crte lica“ menjaju u zrele i ponosne koje svedoče o snazi i ozbiljnosti³⁵, a teški poslovi brzo degradiraju žensku lepotu. Roman Zmorski tokom prvog boravka primećuje „ogroman rast“ i živost koja je suprotnost „pospanog Osmana“ sa lulom u ustima.³⁶ Tokom drugog boravka potvrđuje ove utiske, dodajući da su mladi momci atletske građe tela, a odrasli su vrlo ozbiljni i uvek naoružani.³⁷ Skoro iste opservacije beleži Jan Badeni: izrastali „kao mladi hrastovi Crnogorci sa pištoljima oko pojasa marljivo pregledaju novine

³⁰ J. Gajewski, „Trzy miesiące w Czarnogórze“. *Kłoso*, 1875, br. 533, 535, 537, 541.

³¹ M. Czermiński, *ibid.*

³² „Zaledwieśmy Cattaro minęli, droga pięć się zaczęła do góry w sposób tak zastraszający, że mimowoli oczy zamykał. Coprawda, świetnie wytknięta i znakomicie utrzymana, w ciągłych zygzakach się wznosiła, za zawrotach wszakże, niby w powietrzu zawieszonych, cofaliśmy się z początku w głąb powozu, by nie widzieć przepaści, otwierającej się przed nami“. J. Jodko, *ibid.*

³³ J. Jodko, *Z Cattaro...*, 1902, br. 4, s. 44.

³⁴ A. Jabłonowski, *op. cit.*, s. 205–206.

³⁵ A. Jabłonowski, *op. cit.*, s. 206.

³⁶ „Czarnogórzec jest ... ruchliwy, czynny, dbający o przyszłość, niecierpliwy i chciwy wiadomości, pełen wzniosłej prostoty w swej wymowie“ [Zmorski Roman]. *Odwiedziny u księcia Czarnogóry*, „Świt“, 1856, br. 11, s. 3.

³⁷ [Zmorski Roman] *Obrazy...*, br. 136, s. 177.

pristigle u krčmu³⁸. Jan Stadnicki pominje „lepe ljude“, a gledajući izbliza muškarce ponosnog stasa primećuje ožiljke koji svedoče o ratnim podvizima³⁹. Nepristupačni i na prvi pogled oholi Crnogorci, piše drugi sveštenik, Marcin Czermiński, postaju srdačni i prijateljski kada Poljak počne razgovor na njihovom jeziku. Oduševljenje spoljašnom lepotom Crnogoraca nekoliko puta podvlači Jodko: „lepi seljaci“ u krčmi igraju domino, a mladi regruti u prestonici „junaci, s kojima niko na svetu se ne može ravnati“⁴⁰ zadivljuju spretnošću i izdržljivošću. Heroizam zapisan na licima svedoči da su ne samo oni, već i „svi Crnogorci od detinjstva skoro do kasne starosti, gotovi ne samo umreti za otadžbinu već i pobediti“⁴¹.

Za poljske putopisce koji su dospeli u Boku Kotorsku i dalje u Crnu Goru u drugoj polovini XIX veka, za vreme Ljubišinog života i malo kasnije, rodoljublje je bilo jedna od najvećih vrednosti koju su приметili i opisali. Zmorski 1856. s poštovanjem piše o narodu koji je 400 godina branio svoju nezavisnost i čast, a istovremeno hranio mržnju prema Turcima (uzajamnu)⁴², Gajewski o vekovima skoro uvek pobeđničkih sukoba sa agresorima⁴³, a Stadnicki podvlači da je to potkrepljujući primer borbe za samostalnost⁴⁴. A treba pamtiti da su poljski putopisci, svesni herojske prošlosti Crne Gore i uspeha vladajuće dinastije, došli iz zemlje koje nije tada bilo ni na jednoj karti Evrope, a Ljubišine reči „biti svoj na svome“ — iako ih nisu poznavali — bile su duboko urezane u svakom poljskom srcu.

³⁸ J. Badeni, *op. cit.*, s. 126.

³⁹ J. Stadnicki, *op. cit.*, s. 46.

⁴⁰ J. Jodko, *Z Cattaro...*, 1902, br. 5, s. 57.

⁴¹ *Ibid.*

⁴² [Zmorski Roman] *Odwiedziny...*, 1856, br. 19, s. 2.

⁴³ Gajewski, *Trzy miesiące...*, br. 533, s. 185.

⁴⁴ J. Stadnicki, *op. cit.*, s. 60.

BIBLIOGRAFIJA

ТЕКСТОВИ

- [1] *Antologija noweli jugosłowiańskiej*. Wyboru dokonał i wstępem opatrzył Bronisław Ćirlić. Czytelnik Warszawa, 1964.
- [2] Ljubiša Stjepan Mitrov, *Kaniosz Macedonović / Kanjoš Makedonović*, prev. Stanisław Papierkowski [u:] „Kamena“, 1957, br. 21, s. 3 i 6.
- [3] Stjepan Mitrov Ljubiša, *Kanjosz Macedonović (opowieść pasztrowicka z wieku piętnastego)*. Prev.: B. Ćirlić [u:] *Antologija noweli Jugosłowiańskiej*. Wyboru dokonał i wstępem opatrzył Bronisław Ćirlić. Warszawa, 1964, s. 17–29.
- [4] Stjepan Mitrov Ljubiša, *Kanjoš Macedonović (Opowieść paštrowicka z wieku piętnastego)*. Prev. B. Ćirlić [u:] *Nowele i opowiadania południowosłowiańskie. Chrestomatia*. Przygotowali Branko Ćirlić i Elżbieta Ćirlić. T. 1, Warszawa, 2003, s. 169–177.

LITERATURA

- [5] Badeni J., *W Czarnogórskiej stolicy* [u:] *Między Słowianami*. Zeszyt 2, Kraków, 1896.
- [6] Barac A., *Literatura narodów Jugosławii*. Przełożyła M. Krukowska. Ossolineum, 1969, s. 191–193.
- [7] Czerwiński M., *W Dalmacji i Czarnogórze*. Kraków, 1896.
- [8] [Ćirlić B., *Noty o autorach u:* *Nowele i opowiadania południowosłowiańskie. Chrestomatia*. Przygotowali Branko Ćirlić i Elżbieta Ćirlić. T. 1, Warszawa, 2003, s. 515.
- [9] Gajewski J., *Trzy miesiące w Czarnogórze*. „Kłosy“, 1875, br. 533, 535, 537, 541.
- [10] Geseman G., *Literatura serbsko-chorwacka* [u:] *Wielka literatura powszechna*. Tom czwarty. *Literatury słowiańskie, literatura bizantyńska i nowogrecka*. Pod red. Stanisława Lama. Warszawa, 1933.
- [11] Jabłonowski A., *Z Czarnogórze* [u:] *Pisma t. V, Słowiańszczyzna Południowa oraz Wołosza i Albania*. Warszawa, 1911.
- [12] Jakóbiec M., *Literatury narodów Jugosławii* [w:] *Dzieje literatur europejskich*, pod red. W. Floryana, t. III, cz. 2, s. 217.
- [13] Јакубјец-Семкова М., *Шта су Пољаци пре сто година знали о српској књижевности?* [u:] *Сто година полонистике у Србији*. Зборник радова, Београд, 1996, с. 169–175.
- [14] Јакубјец-Семкова М., *Пријовейке Лазе Лазаревића у њољским ѡреводилачким радионицама*. [u:] „Научни састанак слависта у Вукове дане“. Т. 34/2, Београд, 2005, с. 141–150.
- [15] Јакубјец-Семкова М., *Забораваљени ѡријайиел или реч о Александру Јаблоновском*. [u:] „Прилози за књижевност, језик, историју и фолклор“. Књ. LXXX, 2014, с. 3–12.
- [16] Jodko J., *Z Cattaro do Cetynji. Notatka turysty*. „Kraj“ (dodatek „Życie i Sztuka“), 1902, br. 4 i 5.
- [17] [Kot W.], *Ljubiša Stjepan Mitrov* [w:] *Mały słownik pisarzy zachodnio-słowiańskich i południowo-słowiańskich*. Red. J. Magnuszewski. Warszawa, 1973, s. 271–272.

- [18] [kw, mk] *Komentarz. Montenegrjana w publikacjach polskich do 1918 roku.* [u:] Wrocławski, *Polska i Czarnogóra...*, s. 177–180.
- [19] Papierkowski S., *Twórczość literacka narodów południowosłowiańskich: Serbów, Chorwatów, Słowenów i Bułgarów*, Lublin, 1947, s. 59.
- [20] Sapieha A., *Podróże w krajach słowiańskich odbywane*. Wrocław, 1983.
- [21] Stadnicki J., *Pięć dni w Czarnogórze.* „Przegląd Polski“, 1881, g. XVI, s. 31–64.
- [22] Wrocławski K., Bogusławska M., Kryśka M., Różycki N., *Polska i Czarnogóra. Bibliografia. Komentarze*. Warszawa, 2007.
- [23] [Zmorski R.] *Krótki rys nowego piśmiennictwa serbskiego podług Jana Risticza przez Romana Zamarskiego.* „Biblioteka Warszawska“, 1853, t. 2, s. 197–208.
- [24] [Zmorski R.] *Obrazy z Czarnogórze i jego pobrażczy.* „Tygodnik Ilustrowany“, 1862, br. 125, s. 65–66; br. 135, s. 164–166.
- [25] [Zmorski R.] *Odwiedziny u księcia Czarnogóry,* „Świt“, 1856, br. 11.

Milica JAKÓBIEC-SEMKOWOWA

STEFAN MITROV LJUBIŠA AND HIS NATIVE LAND
IN THE EYES OF POLISH TRAVELLERS

Summary

The fact that Ljubiša is fairly unknown in Poland has been analysed here with the broader context of Polish-Yugoslavian relationships in the 19th century in mind. The said context makes it understandable that only few translations of Ljubiša's works were published and it happened as late as in the middle of the 20th century. However, basic information about Ljubiša can be found in both translated and Poland-based histories of literature. The situation looks completely different when it comes to Polish travellers' interest in Montenegro that is reflected in published descriptions of visits to the country. The works in that field that stand out among others are memoirs of an established historian Aleksander Jabłonowski and works of the same genre by catholic clergymen Marcin Czermiński and Jan Badeni as well as by a poet and researcher of Slavdom Roman Zmorski or a Vienna clerk Jan Stadnicki. Out of the available in-depth descriptions with a solid historical and ethnological background, we analyse here the description of Ljubiša's „little homeland“ (Bay of Kotor) and its inhabitants. The admiration of spectacular views goes here hand in hand with the same feeling towards people of Montenegro who are seen as the ideal warriors and guardians of freedom

Key words: *reception, travelbooks, history, nature, ethnography, patriotism*